

مبانی نظری طراحی دانشکده معماری و هنر

روح اله میریان دولیسان

کارشناس ارشد معماری دانشگاه روزبه زنجان

چکیده

نیاز به فضای آموزشی که متناسب با معیارهای دقیق مهندسی و علمی باشد و بتواند توأم با این ویژگی موضوع کیفی هنر و معماری را حل کرده باشد همیشه احساس می‌شود. یکی از ویژگی‌های بارز این فضا فرا شهری و فراملی بودن آن است. این بنا به صورت یک بنای محلی و به عبارتی برخواسته از زمین (متناسب با بوم) برای رفع نیازهای که در دانشکده‌ها و آکادمی‌های معماری احساس می‌شود باید به صورتی عمل کند که به حداقل نیازهای دانش‌پژوهان فعال در آن جامه عمل بپوشاند. در این راستا بخش مطالعاتی پروژه در دو ستون انجام شد اول درک دقیق از ماهیت رشته معماری و دوم آشنایی کامل با اصول و مبانی طراحی فضای آموزشی. نتایج این فعالیت‌هاست که مبانی نظری طرح را مشخص می‌کند. حال اینجا این سؤال به وجود می‌آید که می‌توان این ترکیب ذکر شده حاصل شود؟ یا اینکه نتیجه طراحی با مبانی نظری گفته شده می‌تواند مکانی پویا و هنرمندانه خلق کند که استفاده کننده از فضا احساس بهتری نسب به موارد موجود داشته باشد؟ لازم به ذکر است که اصول و مبانی یاد شده حاصل تجزیه و تحلیل کامل شرایط اقلیمی و توپوگرافی و همچنین ویژگی‌های قالب معماری منطقه می‌باشد و سعی می‌شود تا حد امکان آیتم‌های بیشتری در بحث تجزیه و تحلیل دخالت دهیم که نتیجه بدست آمده نزدیک‌ترین راه حل و پاسخ به نیاز تعریف شده در ابتدای متن باشد.

کلمات کلیدی: دانشکده معماری، آکادمی هنر، فضای آموزشی، معماری عقلانی هنری

مقدمه

ویژگی‌های اصلی دانشکده‌ها (فضاهای آموزشی) معماری و هنر فرا منطقه‌ای بودن آن است و این از آنجا حاصل می‌شود که هنر در بین جوامع بشری سخنی واحد و زیبایی‌های دارد که تعریف مشخصی در بین تمامی جوامع دارد. این محور را به‌عنوان یکی از محورهای اصلی طراحی در کنار بقیه موارد می‌گذاریم تا بتوانیم نتیجه حاصله رو در تمامی فرهنگ‌ها تعریف و بیان کنیم. از دیگر موارد طراحی که باید مقید به آن باشیم طراحی فضای آموزشی که بتواند به نیازهای دانش‌پژوهان پاسخ بدهد این محور از آن سو اهمیت دارد که اگر فضای طراحی شده ما دارای زیبایی‌های مثال‌زدنی در حجم و فرم و پلان باشد ولی نتواند نیازهای آموزشی ما را پاسخ بدهد از نظر سیستم مهندسی هیچ ارزشی ندارد و معماری و تلاش ما به گونه‌ای هنر مجسمه‌سازی بوده است پس علاوه بر بعد فرامنطقه‌ای موضوع باید به نحوه پاسخ‌دهی به نیازهای آموزشی توجه داشته باشیم. مورد بعدی که در طراحی باید مدنظر باشد بحث اقلیم است به گونه‌ای که اگر اثری معمارانه خلق کنیم و به اقلیم منطقه توجه نکنیم در واقع کاری بیهوده انجام داده ایم و به زودی اقلیم اثر مارو بی ارزش و بی استفاده خواهد کرد در بحث اقلیم موارد زیادی دخالت دارد مانند مصرف انرژی و بوم‌آوری مصالح و...؛ که بررسی تفصیلی آن در این مقاله خارج است و فقط به‌صورت سطحی به این موضوع رسیدگی خواهد شد. موضوع بعدی که باید در پاسخ به نیاز اولیه ما به ما در طراحی موفق کمک کند محیط است. محیط در واقع نقش مادر رو در یک پروسه خلق اثر معمارانه دارد زیرا هر آنچه در نهایت خلق می‌شود زاده شده از پیوند ذهن طراح و محیط می‌باشد. از نظر بنده اثر زایده شده از محیط است. در طراحی دانشکده هنر و معماری نیاز به تجزیه تحلیل مبانی نظری از موارد بزرگ به کوچک است. تفکیک عرصه‌های طراحی از یکدیگر در گام اول ترکیب تفریق، تجمع و... عرصه‌ها در گام بعدی می‌تواند به اندازه تمامی معماران در کره زمین متفاوت باشد بعد از عرصه بندی‌های خلق شده توسط معمار چیدمان آنها اهمیت زیادی دارد و انتخاب‌های زیادی رو پیش روی معمار می‌گذارد. در این مرحله باترکیب اقلیم می‌توان به عقلانی‌ترین ترکیب دست پیدا کرد. البته در دنیای خارج از بحث‌های آکادمیک و در فاز اجرا همیشه موضوعات و مشکلاتی به محورهای صرفاً نظری بیان شده اضافه می‌شود که معماران را به چالش می‌کشد و مشکلاتی به مجموع مشکلات طراحی آنها اضافه می‌کند. یکی از این مشکلات ارتباط و انتظارات کارفرماهاست که در بسیاری موارد به‌عنوان محور اولیه در طراحی‌ها در نظر گرفته می‌شود؛ و طراح نمی‌تواند آزادانه عصری خلق کند که برخاسته از حس زیبایی‌شناسی و هنر او باشد. رسیدگی به این موضوع و مشکل خارج از توان و زمان این مقاله می‌باشد و بیان بیشتر در این خصوص شما عزیزان را از موضوع اصلی منحرف می‌کند.

بیان مساله

دانشکده فضای برای آموزش و پرورش علمی دانش‌پژوهان است و بعضاً ممکن است ساعت‌های رو در آنجا بگذرانند. در حل این مساله معماری سنتی ما به خوبی موضوع رو حل کرده و با ساختن بناهای به نام مسجد مدرسه‌ها علاوه بر آموزش به پرورش علمی و اخلاقی حاصلین کمک کرده است به‌صورتی که بعضاً مدت‌های زیادی رو که در بعضی موارد به چندین سال هم میرسد برای کسب علم و دانش در اون فضا طی می‌کردند. در این سیستم علاوه بر یادگیری علم به یادگیری اخلاق هم میرسد. چون رابطه استاد و شاگرد در معماری تعریف شده بود و حجره‌های رو برای آنها در کنار هم در نظر می‌گرفتند. این فضا‌ها علاوه بر اینکه نیاز به فضای آموزشی رو جواب میداد هنر معماری زمان خود رو به زخ می‌کشیدند. تعدادی از این مسجد مدرسه‌ها در قسمت مرکزی ایران همچنان محل آموزش می‌باشند و تعدادی دیگر تغییر کاربری داده و به گونه‌ای دیگر همچنان استوار و پویا مانده‌اند. در این فضا‌ها رشته‌های مانند معماری نجوم ریاضیات نجاری علوم حدیث و... تدریس می‌شد. طی اظهارات بیان شده ما نیازمند فضای پویا هستیم البته نه بگونه‌ای که در عصر صفوی و قاجار بود اما پویای فضا به‌صورتی که دانش‌پژوه بتواند در فضا زندگی کند بیاموزد در فضای معماری ادغام شود گوی قسمتی از فضاست. مساله دیگر این است که رشته معماری و هنر در ذهن و جان دانشجو اثر می‌گذارد به‌صورتی که گویی دانشجو در محیط‌های گوناگون همه تن چشم شود و همه جان درک. برای کسب و دریافت اطلاعات معماری و زیبایی‌شناسی در دانشجو همچنین حالتی به وجود

میاید. پس طراحی برای گروهی از دانشجویان که بیشتر از سایر رشته ها تحصیلی (گروه علوم انسانی و تجربی و بعضا ریاضی) که در فضا سیر میکنند بسیار سختتر و پیچیده تر از کاریست که ما به صرف طراحی فضای آموزشی انجام می دهیم.

حل مساله

برای گرفتن نتیجه مطلوب و موثر و همچنین برای بیان آنچه به عنوان حل مساله برای خود در نظر میگیریم. در پروسه ای بس پیچیده از نیازهای طرح قرار میگیریم که کم توجهی یا کم لطفی نسبت به هر کدام از موضوعات کار را به سمتی میبرد که به همان اندازه از نتیجه مطلوب دور میشویم پس در حل این مورد باید ابتدا تمامی مواردی که باید رعایت شود رو بررسی و تجزیه و تحلیل کنیم و وارد رو با قید اهمیت دسته بندی کنیم از هیچ نکته ای بی توجه عبور نکنیم. چرا که کار ما زمانی اثر مطلوبی دارد که جامه و کامل باشد و بتوانیم در تمامی زمینه ها از کار خود دفاع کنیم. یک ذهن خلاق ذهنی نیست که تک بعدی تصمیم بگیرد و بدون تغییرها نتیجه گیری کند بلکه ذهنی خلاق و طراح موفق است که ابتدا متغیرها را شناسایی کرده و چیزی را جا نندازد سپس آنها را دسته بندی کرده و همه موارد را با قید اهمیت در نتیجه ها دخالت دهد.

نگرشی بر معماری سنتی ایران

در هر اقلیم و فرهنگ، معماری دارای شاخصه های برای طراحی است که نمیشود از آن چشم پوشید. در معماری ایران نیز براساس تقسیم بندی استاد پیرنیا اصولی بیان شده که به عنوان ارکان طراحی باید در هر اثر خلق شده در نظر گرفته شود در غیر اینصورت محکوم به بی کیفیتی و در نهایت بی ارزش ماندن فضاست. این بیانات استاد پیرنیا در واقع پایه های هر طراحی در هر اقلیم یا فرهنگ است؛ که در زیر به بیان آنها می پردازیم:

مردم واری: یا کاربرد مقیاس انسانی و پرهیز از هر گونه بیهودگی و شکوه بیجا و آذین بی سود.

خود بسندگی: یا بهره گیری از امکانات و مصالح محلی و آنچه که معماران (بوم آورد) گفته اند و پرهیز از هر گونه وابستگی نیاز

پیمون: یا اندازه ها و معیار هایی که تناسب پیکره و کالبد بنا را از لحاظ درستی، استواری و زیبایی تضمین می کرده است

درون گرایی: این اصل بویژه در منازل مسکونی که همیشه مورد توجه مردم این سرزمین بوده و خوش داشته اند که چهار دیواری اختیاری باشد

کنج و نیاز: یا پرهیز از کاربرد اندازه های بیش از نیاز که باعث هدر رفتن مصالح و بالا بردن هزینه می شده است علاوه بر اصولی که ذکر شد عناصری چون آب، نور، باد و ... در معماری سنتی نقش حیاتی ایفاء می کرده اند. یکی از مسائل مهم در شناخت معماری سنتی ایران انقطاع فرهنگ معماری سنتی و پیدایش گونه هایی از فضا های جدید معماری و شهری است که غالبا با فضا های سنتی کاملا متفاوت هستند، چونکه بسیاری از معماران بیش از هر چیز به پدیده های شکلی و بصری اندیشیده اند و بسیاری از مسائل، مباحث و نکات فرهنگی، تاریخی و اجتماعی را به اندازه کافی مورد توجه قرار نداده اند.

مسجد-مدرسه ها در معماری سنتی ایران

اگرچه آگاهی اندکی از وضعیت فراگیری دانش در ایران پیش از اسلام در دست می باشد، اما با ورود اسلام به ایران، دانشاندوزی که این بار با دین پیوندی مستحکم داشت، در این سرزمین به شکوفایی میرسد. بر اساس سنت وعظ و خطابه پیامبر (ص) به یارانش، نخستین مکانی که در سده های نخستین اسلامی به منظور آموزش مورد استفاده قرار میگرفت، مسجد بود. با اینکه در دوره های بعد، مدارس مستقل به وجود آمدند، به دلیل آموزش دینی مدارس، دوباره پیوند مسجد و مدرسه به گونه های

مختلف شکل میگیرد و مسجد - مدرسه در معماری اسالمی مطرح می‌شود، اما به اینگونه معماری تاکنون بسیار کم پرداخته شده است. اینکه دو فضای آموزشی و نیایشی در دوره‌های مختلف معماری اسالمی ایران چگونه با یکدیگر ارتباط داشته‌اند و مسجد - مدرسه چه ویژگی‌هایی دارد که از دیگر گونه‌های ترکیبی متمایز می‌شود، به طور دقیق و کامل شناخته شده نیست. شناخت چگونگی پیوند این دو فضا در دوره‌های مختلف مد نظر این پژوهش است و اینکه این پیوند چه گونه‌هایی را دربرداشته و در کدام یک از این گونه‌ها ارتباط میان فضای آموزشی و نیایشی کاملتر برقرار می‌شود که بتوان واژه مسجد-مدرسه را برای آن به کار برد؛ بنابراین در این نوشتار، سیر تحول ارتباط میان فضای آموزشی و نیایشی و گونه‌های مختلف ساختارهای فضایی آن در معماری اسالمی ایران مورد بررسی قرار می‌گیرد. این پژوهش از نوع کاربردی و توسعه‌ای بوده و در آن از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی بهره گرفته شده است. در پایان، گونه‌های مختلف فضاهای ترکیبی آموزشی و نیایشی به ترتیب بیان می‌گردد و بر اساس جدولهای مربوط، دسته‌بندی شده و کاملترین آنها با معیارهای مطرح شده در نوشتار به‌عنوان مسجد-مدرسه شناخته می‌شود. مسجد حکیم اصفهان به‌عنوان نخستین بنایی دانسته می‌شود که در آن، دو فضا به طور کامل ترکیب گردیده و در دسته‌بندیهای پایانی، روند تکاملی ترکیب دو فضای آموزشی و نیایشی در معماری اسالمی ایران تا ساخت گونه مسجد - مدرسه و فراوانی آن در دوره قاجار نشان داده می‌شود. (۱۰)

مسجد-مدرسه آقا بزرگ کاشان (قاجاریه)

این بنا در خیابان فاضل نراقی قرار داشته و در دوره قاجار ساخته شده. این مسجد با سرمایه حاج محمد تقی خان‌بان طی سالهای ۱۲۶۰ تا ۱۲۷۰ ه.ق جهت برگزاری نماز جماعت و مجالس درس و بحث دامادش ملا مهدی نراقی دوم برادر ملا احمد نراقی ملقب به "آقا بزرگ" بنا شده در واقع نام پدر این شخص آقا بزرگ بوده و هنگامی که می‌میرد مردم پسرش مهدی را آقا کوچک می‌نامند وقتی که یکی از شاهان قاجار با شخص مذکور ملاقات می‌کند متوجه می‌شود که او شخصی فاضل و بزرگ است بنابر این او را آقا بزرگ می‌نامد. توسط استاد جاج شعبان بنا شد این مسجد یکی از باشکوه‌ترین بناهای اسلامی کاشان است که با گنبد عظیم آجری و مناره، کاشی کاری، در حال حاضر از جالب‌ترین ابنیه تاریخی کاشان محسوب می‌شود. در بالای سر در این بنا کتیبه‌ای است متعلق به محمد شاه قاجار که در آن برای مالیات مردم کاشان تخفیف قایل شده در درب ورودی این بنا ۶۶۶۶ عدد میخ به تعداد ایه‌های قرآن وجود دارد و این تعداد زیاد میخ به دلیل استحکام درب و محافظت آن از دست موریانه‌ها می‌باشد زیرا میخ‌ها به مرور زمان زنگ می‌زند و آهن زنگ زده مطلوب موریانه نیست.

به لحاظ معماری

درسه آقا بزرگ کاشان بنای مسجد و مدرسه آقابزرگ یکی از باشکوه‌ترین و زیباترین مساجد دوره قاجار در ایران به شمار می‌آید.

این بنا در خیابان فاضل نراقی کاشان واقع شده است. ساختمان این مدرسه با سرمایه شخصی به نام حاج محمد تقی خان‌بان طی سال‌های ۱۲۶۰ تا ۱۲۷۰ هجری قمری جهت استفاده نماز جماعت و درس و بحث داماد خود، ملا مهدی نراقی دوم، برادر ملا احمد نراقی، ملقب به آقابزرگ بنا شده و به این نام معروف شده است. مسجد و مدرسه آقا بزرگ؛ کاشان تمامی این بنا از جمله گنبد که جزو بزرگترین گنبدهای آجری است با آجر ساخته شده و تزئینات بکار رفته در این بنا عبارت است از: کاشی کاری، آجرکاری، کتیبه‌های نفیس گچی و کاشی، مقرنس کاری، خطاطی ثلث و نستعلیق و نقاشی، که نقاشی این مدرسه توسط استاد محمد باقر قمصری صورت گرفته است. کتیبه‌های خطوط مسجد توسط اساتید برجسته خوشنویس کاشان از جمله: محمد ابراهیم جد خاندان معارفی محمد حسین جد خاندان ادیب و بسلمه‌های طغری توسط سید صادق کاشانی نوشته شده است.

مسجد و مدرسه آقا بزرگ؛ کاشان این مسجد دارای سردر زیبایی است که سقف آن با مقرنس های معلق گچی و نقاشی تزئین یافته و دیوارهای جلوخان از کتیبه بالای سردر تا کف تختگاه های طرفین درگاه با کاش های خشتی الوان پوشیده شده است.

هیئت اصلی بنا و گنبد و بارگاه با شکوه آن به واسطه عظمت ساختمان و طرح عالی و نقشه بی نظیر به خصوص دقایق و فنون معماری اصیل ایرانی که در آن بکار برده شده، یکی از بناهای مهم ایرانی اسلامی بشمار می رود.

مسجد و مدرسه آقا بزرگ؛ کاشان پس از ورود به محوطه مدرسه، دو صحن فوقانی و تحتانی و حجره های محل سکونت طلاب و گنبد آجری با شکوه و گلدسته های دو طرف آن خود نمایی می کند. علاوه بر این دو حیاط خلوت، آب انبار بزرگ، شبستان دیگری در پشت گنبد، ساختمان مسجدی که در جنب گنبد واقع است و محراب کاشی کاری واقع در شبستان جنب گنبد که در حقیقت مجموعه ای است از هنرهای کاشی کاری، گچ بری، کتیبه نویسی، مقرنس کاری و نقاشی، از جمله متعلقات این بنای عظیم است (۱۱)

بررسی نمونه های موردی خارجی

دانشکده هنر و معماری

در سده اخیر دانشکده های بسیاری به منظور آموزش اصول معماری و طراحی در ایران و جهان تاسیس شده اند که بعضا خود نیز از معماری فوق العاده ای بهره می برند. دانشکده هنرهای زیبا تهران که امروزه به عنوان یکی از دانشکده های برتر معماری در خاورمیانه مطرح است، علاوه بر تربیت معماران بزرگی نظیر حسین امانت و سید هادی میرمیران، از معماری خاصی نیز بهره می برد، نمونه بارزی از یک دانشکده هنر و معماری موفق است

مدرسه معماری میس وندروهه (S. R. Crown Hall)

کالج معماری کراون هال (S. R. Crown Hall) که بیشتر با عنوان مدرسه میس وندروهه شناخته می‌شود، در سال ۱۹۵۶ میلادی توسط معمار توانای آلمانی، لودویگ میس وندروهه، طراحی شده است. وی در طراحی این بنا با تکیه بر شعار "کمتر بیشتر است" در شرایط نابسامان سال‌های پس از جنگ جهانی دوم و تنها با بهره‌گیری از یک سقف و چندین دیوار، موفق به خلق اثری شد که در عین سادگی بسیاری از فاکتورهای زیباشناسی را در خود جای داده است.

دانشکده معماری دانشگاه کرنل (College Of Architecture)

طی فراخوانی که در سال ۲۰۰۴ میلادی به منظور طراحی دانشکده هنر و معماری دانشگاه کرنل نیویورک صورت گرفت، طرح پیشنهادی استیون هال توانست با کسب اکثریت آراء، به عنوان طرح نهایی انتخاب شود. یکی از دلایل اصلی انتخاب طرح استیون هال برای این دانشکده معماری دانشگاه کرنل نیویورک، هندسه خاص آن بود که سبب بهره گیری حداکثری بیشتر کلاس ها و سایر فضاهای آن از نور روز می شد.

دانشگاه هنر لس آنجلس

دانشکده هنرهای بصری و نمایشی در لس آنجلس آمریکا، مجموعه ای با گنجایش ۱۸۰۰ دانشجو، متشکل از چهار دانشکده هنری برای رشته های رقص، موسیقی، هنرهای نمایشی و هنرهای بصری می باشد.

علاوه بر چهار ساختمان مستقل که به محل برگزاری کلاس های هر یک از چهار گرایش اصلی اختصاص یافته اند، سه ساختمان دیگر نیز فضاهایی نظیر کافه تریا، کتابخانه و آمفی تئاتری به گنجایش هزار نفر را در خود جای داده اند.

شکل سایت مجموعه مستطیل بوده و زمین آن دارای توپوگرافی نسبتاً زیادی است، به نحوی که علاوه بر اختلاف سطوح در داخل سایت، ورودی این مجموعه نیز به کمک ردیفی از پله هایی عریض تعریف و از سطح خیابان جدا می شود.

بررسی نمونه های موفق داخلی

دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران

این ساختمان توسط رونالد دوبرول با همکاری ژنیا آفتاندیلیان با موافقت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، طراحی و در سال ۱۳۲۰ احداث شد. چیدمان دانشکده های دانشگاه تهران در سایت، پیرامون مسیری به شکل U وارونه می باشد و دانشکده هنرهای زیبا در انتهای ضلع جنوب شرقی آن جا گرفته است و از شمال به دانشکده ادبیات از غرب به محوطه فضای سبز، از شرق به خیابان قدس و از جنوب به خیابان انقلاب محدود شده است. پردیس هنرهای زیبا در زمینی مستطیل شکل به ابعاد تقریبی ۲۰۰ در ۱۰۰ متر و طول آن در امتداد محور طولی مجموعه دانشگاه می باشد. فضای سبز پردیس، حیاط هایی هستند که به منظور ایجاد فضای باز، بین بلوک های ساختمانی برای تامین نور، تهویه و چشم انداز به اطراف طراحی شده اند. محدوده این حیاط ها با ساختمان ها و عناصر سبز تعریف می شوند. فضای سبز مرکزی، مستطیلی به ابعاد ۳۲ در ۴۰ متر است که در حیاط اصلی قرار گرفته و مهمترین نقش آن، کاهش یکنواختی بصری احجام ساختمانی است. پردیس هنرهای زیبا از هشت بلوک ساختمانی که عموماً از حجم های مکعب مستطیلی یا ترکیبی از آنها می باشد، تشکیل شده است. این ساختمان ها پیرامون و یا بین حیاط ها قرار گرفته اند. همچنین این ساختمان ها توسط راهرویی سرپوشیده، با امتدادی در راستای محور طولی دانشگاه با یکدیگر در ارتباط هستند. به علت شیب زمین، اختلاف سطح هایی بین ساختمان وجود دارد که با طراحی پله هایی در راهروی ارتباطی، علاوه بر تامین دسترسی، از یکنواختی و طول زیاد آن کاسته شده است. سالن قضاوت معماری، نمایشگاه، سالن غذاخوری دانشجویان و استادان، اتاق استادان و بخشی از اتاق های اداری در ساختمان ضلع شمالی در سه طبقه طراحی شده است. سالن آمفی تئاتر، کلاسهای دروس نظری، انبارها، ریاست پردیس و امور اداری در ساختمان مرکزی مجاور حیاط اصلی، در ضلع شرقی پردیس واقع شده اند. در محدوده جنوب شرقی نیز، در حجمی با دو طبقه، کتابخانه و گروه هنرهای نمایشی و در شمال آن کارگاه مجسمه سازی جای گرفته اند. در ضلع جنوبی، ساختمانی چهار طبقه به گروه طراحی صنعتی و کارگاههای مربوطه اختصاص یافته است. در ضلع غربی، در سه حجم مکعب مستطیل، با دو طبقه روی پیلوت، آتلیه های معماری قرار دارند. جهت گیری این ساختمانها به گونه ای است که بیشترین نورگیری آنها از جبهه های شمالی و جنوبی باشد؛ بنابراین در امتداد محور شرقی - غربی توسعه یافته اند. با توجه به متد آموزشی دانشکده هنرهای زیبا در سالهای ابتدایی تاسیس، به فضاهای وسیع برای استقرار و تمرین دانشجویان و ارائه و قضاوت آثار آنها نیاز بود؛ بنابراین برخی از آتلیه ها معماری این مجموعه ۳۸۰ تا ۴۰۰ متر مربع مساحت دارند. ساختار اصلی سازماندهی فضاها، به صورت خطی است، که راهرو اصلی، به عنوان ستون فقرات و ساختمانها در طرفین آن به صورت نامتقارن و با ابعاد مختلف قرار گرفته اند. در پلان مجموعه، مفاهیمی نظیر ریتم، سلسله مراتب، محور بندی، حجم های پر و خالی، تشابه و تکرار عناصر وجود دارد. آتلیه های معماری و فضاهای سبز بین آنها، نمونه هایی از تشابه و تکرار می باشند. شکل گیری عناصر، در امتداد محور راهرو، نوعی ریتم به حساب آمده و جانمایی عناصر، سلسله مراتب آنها را یاد آور می شود. در بین احجام ساختمانی، هر جا امکانی وجود داشته، فضای منفی به عنوان فضای سبز مطرح شده است. فضاهای منفی در تعریف و ایجاد روحیه ای متفاوت برای فضاهای مثبت به کاررفته و فضاهای مثبت، عملکرد مفید بودن، زیبایی و تنوع خود را از فضاهای منفی کسب کرده اند. هندسه پلان در طبقات، ترکیبی از خطوط راست گوشه، با تاکید بر ایجاد فضاهای یکپارچه می باشد.

با توجه به اینکه بخش های مختلف مجموعه در طول چندین سال، به تدریج ساخته شده است، هماهنگی بین بلوک های ساختمانی در درون پردیس هنرهای زیبا، با دیگر ساختمانهای موجود در سایت دانشگاه تهران مشاهده می شود. خلوص احجام، دسته بندی عملکردها، عدم استفاده از تزیینات، ساختار هندسی و مدولار پلان ها، مفهوم پلان آزاد، سادگی بدنه ها و تناسبات عمودی و افقی، بیانگر تاثیر جنبش معماری مدرن و گرایش هایی که بر عملکردگرایی در معماری تاکید بیشتری دارند، در طراحی مجموعه می باشد. سازه ها از بتن مسلح است و ترکیبی از اندودهای سیمانی به همراه بازشوهای شیشه ای،

مصالح اصلی نماهای ساختمانی را تشکیل می دهند. مجموعه از کیفیت و ظرافت اجرایی مطلوبی برخوردار است. برخی از جزییات این مجموعه جزء درست ترین جزییات ساختمانی موجود در بناهای مشابه خود می باشند. جزییات نصب پنجره ها، اجرای سایبان ها و تیغه های آفتاب شکن، از مهم ترین جزییات اجرایی ساختمان های این مجموعه می باشند. به دلیل ترکیب احجام متعدد و متنوع، ما با یک نمای غالب و اصلی مواجه نیستیم، بلکه شاهد اصول مشترکی در طراحی آنها می باشیم. ترکیبی از خطوط راست گوشه با تاکید بر تناسبات عمودی نماهای اصلی بلوک ها را تشکیل می دهند. پنجره های ردیفی با تکرار خود به صورت یک نوار افقی، نوعی تعادل بصری را ایجاد کرده اند. عقب نشینی پنجره ها و وجود عناصر عملکردی مانند سایبان ها و تیغه های آفتاب شکن، علاوه بر ایجاد تنوع و سایه روشن در سطوح وسیع، بر سبک بنا نیز تاکید می کنند. تقسیم بندی بدنه ها با خطوط عمودی و افقی از یکنواختی آنها کاسته است. قرار گرفتن بلوک های سه گانه بر روی پیلوت و گستردگی پردیس هنرهای زیبا در امتداد محور شمالی - جنوبی، در کنار فضاهای سبز، تنوع و دیدهای بصری مختلفی را ایجاد کرده است. سایه عمیق و ممتدی که پیرامون راهروی ارتباطی ایجاد می شود، بر روی نقش ممتاز آن به عنوان مفصلی ارتباطی تاکید دارد.

Fig No.2 تصویر شماره ۲
نمودار فراگیری فضای سبز و بلوک های ساختمانی در پردیس
هنرهای زیبا

Fig No.1 تصویر شماره ۱
موقعیت شهری بنا
Building Location
تهران - میدان انقلاب اسلامی - خیابان انقلاب اسلامی - دانشگاه تهران

دانشگاه هنرهای اسلامی تبریز

دانشگاه هنر تبریز واقع در ضلع جنوب شرقی چهارراه حکیم نظامی خیابان آزادی تبریز، یکی از دانشگاه‌های مطرح ایران در زمینه هنر و معماری است. این دانشگاه ۴ درب اصلی دارد که امروزه تنها دو درب مورد استفاده قرار می‌گیرند. دانشگاه هنر تبریز که در سال ۱۳۷۸ خورشیدی با پذیرش ۲۴۱ دانشجو تاسیس شد، یکی از نخستین دانشگاه‌های هنر ایران به شمار می‌رود و دارای ۸ ساختمان ۱ تا ۳ طبقه است. ساختمان‌هایی که یادگار کاربری پیشین آن یعنی کارگاه چرم سازی هستند و آنچه که در دل خود داشتند را نیز پیشکش موزه صنعت کرده‌اند.

تاریخ ساخت این مجموعه عظیم که در زمینی به مساحت ۳۶۰۰۰ متر مربع واقع شده است، به دوران پهلوی اول باز می‌گردد. ولی پس از تغییر کاربری به دانشگاه از سال ۱۳۷۸ خورشیدی، به پذیرش دانشجو در رشته‌های معماری، شهرسازی، فرش، هنرهای اسلامی و هنرهای کاربردی پرداخت. رشته‌هایی که هر یک ساختمانی از این مجموعه قدیمی را به خود اختصاص داده‌اند.

بنا به گفته بسیاری از کارشناسان، ساختمان دانشگاه هنر تبریز به سبک آلمانی طراحی و اجرا شده است که با توجه به حضور فعال آلمانی‌ها در زمان ساخت این بنا چندان هم دور از ذهن به نظر نمی‌رسد. سوای آن، هر معماری با نگاهی اجمالی به این مجموعه، می‌تواند نشانه‌هایی از تشابه آن، با نمونه‌های آلمانی بیابد که نشان از تاثیر این سبک در ساختمان مجموعه دانشگاه هنر تبریز دارد.

ساختمان دانشگاه هنر تبریز، نخستین بار در سال ۱۳۷۶ خورشیدی و پیش از واگذاری به وزارت علوم مورد احیا و مرمت قرار گرفت. مرمتی که مستمر بوده و هر ساله، به جهت حفظ این میراث تاریخی انجام می‌شود. شایان ذکر است کاربری فعلی این مجموعه، سوای تضادی که با ذات اصلی آن یعنی کارگاه چرم سازی دارد، توانسته است به خوبی خود را با آن وفق بدهد. به طوری که حتی بخش‌هایی از ساختمان‌های قدیمی این مجموعه، به فضاهایی نظیر سلف غذاخوری، گالری، تئاتر و موزه اختصاص یافته است.

راه حل مساله:

استفاده از امکانات و تجهیزات و نرم افزارها برای ترکیب متغیر های طرح

بررسی و توجه به نمونه های موفق به عنوان چراغی برای مسیر طراحی

بررسی میدانی از محل احداث و بررسی توپوگرافی محل

توجه به فرهنگ منطقه احداث به عنوان یکی از ارگان طراحی

بررسی کامل اقلیمی با ایجاد مدل های خاص و پیش بینی های مورد نیاز

تعریف هنر معماری

معماری: معماری یا مهرازی یعنی ارائه بهترین راه حل چه قدیمی و چه جدید برای رسیدن به هدفی.

معماری هنر و دانش طراحی بناها و سایر ساختارهای کالبدی است. تعاریف جامع تر بیشتر معماری را شامل طراحی تمامی محیط مصنوع از طراحی شهری تا طراحی خرد و جزئیات ساختمانی و حتی طراحی مبلمان می دانند. طراحی معماری در اصل استفاده خلاقانه از توده، فضا، بافت، نور، سایه، مصالح و برنامه و عناصر برنامه ریزی مانند هزینه، ساخت و فناوری است به منظور دستیابی به اهداف زیبا شناختی، عملکردی و اغلب هنری.

بیان برخی از اساتید و نامداران در خصوص معماری

داراب دیبا

او در مورد رسالت معمار ایرانی در الهام از گذشته می گوید: امروزه محور بحث و گفتگوهای هوشمندانه بسیار فراتر از پیوندهای صرفاً اقلیمی با یوم است و ابتکار و نوآوری توأم با حفظ حرمت، فرهنگ، آداب و رسوم، فضاهای تازه ای را می جوید که به وجود آورنده ی زبان معماری معاصر ایران باشد.

هادی میرمیران:

میرمیران علاقه مندی خویش را به موضوع هویت چنین بیان کرده است:

۱. همه آثار بزرگ معماری براساس اندیشه ی مدون و روشن شکل گرفته است اندیشه ای که ریشه در جهان بینی، اسطوره، سنت و عادت دارد و باعث تعبق معماری به تمدن و قومی مشخص می شود. درک اندیشه نهفته در پس هر اثر معماری به درک هویت می انجامد و به تعبیر ایشان: «اگر ما به درستی به اندیشه ی زمان خود مسلط باشیم یا به عبارت بهتری اندیشه ی روشنی برای زمانی ما وجود داشته باشد، شاید معماری راحت تر بتواند هویت خود را باز یابد».

۲. توجه به هویت معماری از توجه به میراث معماری ناشی می شود که روح آن در تاریخ ما ثابت بوده و نباید به این میراث گویا بی اعتنا بود. میراث معماری در برگیرنده ی صفاتی از معماری است که روح معماری ایران از آن انباشته بود و امروز نیز قابل تأسی است.

۳. هویت به عنوان پیش زمینه ای برای معماری امروز ایران می تواند جایگاه ما را در بستر معماری امروز جهان مشخص کند.

ایرج کلانتری

ابتدا انعکاس شخصیت معمار در اثر معماری همچنان که آثار معماران شهید دنیا را به نام ایشان می شناسیم. سپس بار فرهنگی اثر و تعلق آن به یک نهضت فکری و جامعه ای خاص. چنین هویتی ممکن است در اثر سیاست های دراز مدت نظام فنی و اجرایی در جهت نقد و تحلیل آثار متنوع معماری در جهت دستیابی به الگوهای هویت بخشی در فرآیندی تاریخی به دست آید.

عبدالحمید نقره کار

او هویت عناصر مصنوع را برگرفته از اندیشه ی انسان می داند. «در رابطه با انسان، همه ی فرآیندهای مصنوع از جمله معماری و شهرسازی، جنبه اعتباری و ابزاری دارند و هویت خود را از علت فاعلی، یعنی اندیشه ها و ایده های معماران و شهرسازان کسب می کنند».

او همچنین ارزشیابی هویت را برپایه مفاهیم و نه عناصر می داند و از هویت مفهومی به جای هویت کالبدی نام می برد «عناصر یا به تعبیری شکل ها، کالدها و صورتهای، اصالتاً نمی تواند هویت بخش باشد، بلکه این افکار و ایده ها هستند که وقتی در کالبد تجلی می یابند هویتی مثبت یا منفی – براساس ایده های مربوط می یابند»

او رابطه میان سنت و هویت را به این شکل ترسیم می کند «سنت به ۲ شکل غلط و صحیح به کار می رود، سنت به مفهوم غلط آن به کالدها اشاره دارد، یعنی کالدهای قدیمی و کهنه در مقابل کالدهای جدید و نو. با این معنا در صورت محتوای

مساوی، قطعاً آثار جدید بهتر از قدیمی هاست؛ اما سنت به مفهوم صحیح یعنی اصول، مبانی، راهها و شیوه ها؛ بنابراین جدید و قدیم ندارد».

نتیجه گیری

در تعریف مبانی نظری در طراحی فضای آموزشی باید آگاهی کاملی از تعریف مساله رو برای خودمان به عنوان طراح به وجود بیاوریم؛ زیرا همین تعریف مساله در حل آن کمک میکند. در تعریف مساله باید لغاتی که در بیان مساله هستند رو به خوبی و به تفکیک برای خودمان تعریف کنیم. زمانی که طرح متناسب با فرهنگ، الگو، نیازها، بوم، برنامه فیزیکی و عملکرد باشد خروجی کار محلی مناسب برای محصلین خواهد بود. هنر معماری و سایر هنرهای هفتگانه به فضا روحی خاص میدهند به گونه ای که در ترکیب با فضا به نیاز دانش پژوهان پاسخ خواهند داد. پس طراح با در نظر گرفتن آنچه نیازهای طرح خوانده می شود و در نظر گرفتن عملکرد هنری و همچنین با بینش صحیح مهندسی نسبت به فضای آموزشی، به کمک ذهن خلاق خود باید طرحی ارائه کند که به مجموعه نیازهای محیطی و داخلی و آموزشی بتواند پاسخ دهد.

منابع و مآخذ

۱. اردلان، نادر. (۱۳۷۴). معماری تلفیق: در جستجوی پیوند نوآورانه سنت و امکانات معاصر در معماری ایران. آبادی، شماره ۱۹، سال پنجم، ۱۴.
۲. اردلان، نادر، و دیبا، کامران (۱۳۷۸). گفتگو. مجله علمی معماری و شهرسازی، شماره ۵۴-۵۵، ۱۷۵.
۳. دیبا، داراب. الهام و برداشت از مفاهیم بنیادی معماری ایران، فرهنگ معماری، شماره ۱: ۹۸-۹۹.
۴. شایگان، داریوش. /سیا در برابر غرب. تهران: نشر امیر کبیر. (صفحه ۱۰۰)
۵. صارمی، علی اکبر. عناصر پایدار و متغیر در معماری. در کنگره تاریخ معماری و شهرسازی بم. جلد نخست، صفحه ۲۸۸.
۶. هوشیاری، محمد مهدی، پورنادری، حسین، و فرشته نژاد، سید مرتضی. گونه شناسی مسجد-مدرسه ها در معماری سنتی